



Eerst een paar raadgevingen

Wil je een kweekstam opbouwen, begin dan zo mogelijk met 3 of 4 koppels. Daarenboven hebben zomertortels CITES nodig. Ik kreeg toch 3 onverwante koppels bij elkaar en zo kon de uitbouw van een stam beginnen.

Wie veel waarnemingen wil doen aangaande het gedrag moet de hele dag en soms ook nog in de nacht in de mogelijkheid zijn waarnemingen te kunnen doen. De meest eenvoudige weg daartoe is te kunnen kijken vanuit de living waar je zit te schrijven en te lezen. Ik kon de duiven zien en horen. Daardoor was het mogelijk hun taal te leren verstaan. Nu moet ik niet meer gaan kijken. Ik hoor met wat ze bezig zijn gedurende het broedseizoen.

Van tortelduif tot zomertortel (2)

Studie en kweek van de zomertortel

(*Streptopelia turtur* L. 1758)

door Louis Gonnissen

Nu nog een 3-tal problemen waarmee de kweker van de zomertortels af te rekenen krijgt.

- Als de ouders na het leggen van de 2 eieren niet willen broeden, kunnen de eieren ondergeschoven worden bij lachduiven die op hetzelfde moment ook aanvangen met broeden. En 2 tot 4 dagen verschil kunnen overwonnen worden. Jonge zomertortels opgevoed door lachduiven zullen toch niet tammer zijn dan die door hun eigen ouders worden grootgebracht. Zomertortels zijn moeilijk hanteerbaar.
- Jonge tortels zijn verschrikkelijk schuw. In een te grote volière van meer dan 3 meter bereiken ze hoge snelheden en vliegen zich dood, tenzij men vogelvriendelijk kusstofgas gebruikt dat iets toegeeft zodat de vogels zich niet kunnen beschadigen. Te grote mazen zijn dodelijk. De kop vliegt erdoor en het lichaam valt gekneusd op de grond.
- De ouders bouwen in de natuur en eveneens in de volière zo nodig een klein platformpje waarop de jongen moeten verblijven. Zo ze de kans krijgen bouwen ze hun nest op een

draadkorfje. Maar die zijn dikwijls te klein en dan valt één van de 2 jongen eraf. In het onvolprezen boek *Wilde Tortels van de Wereld* geeft de schrijver Wilfried Lombary een buitengewoon goed voorbeeld van een nestbak voor duiven. Men vult de bodem wat op met dennennaalden, de duiven zelf bouwen wat verder en de eieren en jongen zijn daarin heel veilig.

Uit het leven van de zomertortels

Zomertortels zoeken steeds het warmste hoekje op in de volière en dat is tevens het zonnigste plekje. Ze liggen er graag te luieren. En daar is tijd voor want de tortels hebben een grote krop waarin ze vele, zelfs heel harde, droge zaden kunnen verteren. Dat verteren gebeurt in vokomen rust, liggend op de grond of op een zitstok. Eigenlijk zitten deze duiven weinig. Ze liggen liever. In de hete zomerzon liggen ze te zonnebaden op één zij en heffen één vleugel omhoog om de hete zonnestralen te laten doordringen tot op de huid.

Ondertussen bewaren ze de grootste stilte, blijven onbeweeglijk en vertrouwen vooral op hun camouflage. Als je te dicht nadert, vliegen ze geruisloos op. Ze zijn zelfs in de volière nog moeilijk te ontwaren, zo goed past de aardbruine kleur met tekening op de vleugels bij de grond waarop ze liggen of lopen. Wie gewoon is samen te leven met vinken, moet zich erg aanpassen aan het trage dagritme van de duiven, die ook nog heel veel tijd besteden aan de verzorging van hun verenpak.

Gedurende de middaguren houden ze siësta. Die begint rond 11 uur zonnetijd (13 uur zomertijd) en eindigt niet vóór 13.30 uur zonnetijd (15.30 uur zomertijd). Deze rust van twee uren brengen ze zonder bewegen door, liggend op een zij of al zittend doorgezakt op de roeststok. Geen beweging, geen gekoer, stilte, zelfs het zonnebaden blijft achterwege. Na die vrij lange rust worden de tortels langzaam wakker uit hun slumerslaap. Ze rekken de vleugels uit en beginnen geduldig hun veren te poetsen. In de voortplantingsperiode begint de duiver ook te koeren. Dan gaan ze samen drinken en voedsel zoeken. Indien er jongen zijn dan krijgen die nu eten van hun ouders.

Terwijl ze liggen te rusten of te zonnebaden kan men goed het verschil opmerken tussen duif en doffer. Hij is donkerder en glanzender op de borst en aan de hals. Hij draagt ook een duidelijker halsvlek, al is dit laatste verschil niet altijd duidelijk. De duif is valier, met minder blauw, maar is niet altijd kleiner dan de man.

De paarvorming

Die kan al beginnen gedurende de winter, maar vangt zeker aan eind februari, begin maart. Dan worden de doffers stilaan steeds luidruchtiger en beginnen te koeren.

Het is een zeer driftig voorgedragen geluid, 'toer-toer-toer' met opgezette krop zodat de borstveren schitteren. Hij buigt het lichaam ritmisch voorover en zet de staart wat omhoog. Driftig loopt hij rond zijn duivin. Dit gekoer dient om het territorium af te bakenen, de rivalen af te schrikken, maar ook om de duivin te veroveren. Die wordt deemoedig en gaat naar hem toe. Het paar vormt zich.

Een duo dat een paar vormt zit naast elkaar, zij aan zij, stil en onbeweeglijk, kijkend in dezelfde richting en elkaar aanrakend met de flanken. Plotseling beginnen ze hun eigen pluimen te poetsen, richten zich dan naar elkaar en beginnen elkaar te poetsen op het voorhoofd. Dat is een soort knuffelen, zeggen de mensen. Er komt weinig trekkebekken bij te pas, weinig kussen zeggen de mensen, veel minder dan bij de tamme sierduiven. Bijna altijd volgt dan de paring. Hij bevliegt haar en zodra ze terug naast elkaar komen, laten ze een zacht geknor horen, terwijl ze even agressief naar elkaar pikken. Ze worden terug zichzelf na die eenwording van een paar seconden. Zij richt zich op, weg van de man, schudt de veren alsof ze alles van zich af wil schudden en herneemt terug de stille onbeweeglijke houding.

Het broeden

Wie verschillende koppels houdt, zal merken dat de zomertortels juist zoals de lachduiven hun uiterste best doen om allemaal tegelijk tot broeden over te gaan. Synchronisatie schijnt voor hen zelfs een hoofdbekommernis te zijn. Dan vliegen alle jongen bijna tegelijk uit en kunnen ze grote groepen vormen om te gaan foerageren, wat veiliger is.

De doffer vliegt naar de broedbak, stapt binnen, zet zich neer op de dennennaalden die de kweker al heeft ingelegd en begint te koeren. Het is een zachte, drielettergrepige lokroep: 'roe-ke-koe'. Die roep klinkt in onze oren heel minzaam, zacht, uitnodigend. Is deze lokroep individueel, verschillend voor de verschillende doffers?

Ondertussen schudt de doffer ook nog de gesloten vleugels op en neer, zittend op de nestplaats. Hij zit voorover gebogen op het nest, de staart wat opgeheven. De duivin nadert eerst wat achterdochtig om dan plotseling recht naar de nestplaats te vliegen en naast haar man plaats te nemen. Zo naast elkaar blijven ze niet lang zitten. Samen vliegen ze weg. Het spel begint van vooraf aan opnieuw en wordt dagelijks vrij dikwijls herhaald. Zodra de duivin alleen in het nest wil blijven, gaat de man op de grond nestmateriaal halen: lange dennennaalden, pijlen stro van 1 tot 1,5 dm en lange grashalmen.

De uitnodigende lokroep klinkt regelmatig van op het nest, tussendoor grijpen er paringen plaats zoals hierboven beschreven en eindelijk, gewoonlijk een dag of vier na de aanduiding van de nestplaats door de doffer, wordt het eerste ei gelegd. De dag nadien het tweede en alles wordt stil. Heel stil.

De drielettergrepige lokroep klinkt totaal anders in onze oren dan het driftige gekoer om het territorium af te bakenen en de duivin het hof te maken. Trouwens, de lichaamshoudingen zijn ook totaal verschillend. De naam 'tortel', evenals 'turtur', is afgeleid van het driftig gekoer: 'toer-toer-toer' en niet van het zachte 'roe-ke-koe'.

De duivin broedt gedurende de nacht en in de voormiddag. Rond de middag wordt ze door de doffer afgelost en tegen 18 uur zonnetijd begint de duivin opnieuw te broeden. Zij heeft ondertussen goed gegeten, flink gezonnebaad en geluierd. Heel veel tijd heeft ze ook aan haar toilet besteed.

De twee witte eieren worden donkerder van binnen met de groei van het embryo. Men kan dat zien zonder de eieren in de hand te nemen. De ouders broeden erg vast, vliegen niet van

het nest als men gaat kijken en ik blaas gewoonlijk heel zachtjes tegen het gevederte terwijl de duif zich heel eventjes oplicht. Ze houden niet van oogcontact, dus vermijd ik dat terwijl zij zich onbeweeglijk houden, vertrouwend op hun camouflage.

Na 14 dagen kippen de jongen. Dat kan men zien omdat de ouders, zeer waarschijnlijk altijd de duivin, de eierdoppen uit het nest verwijdt en op de grond gooit.

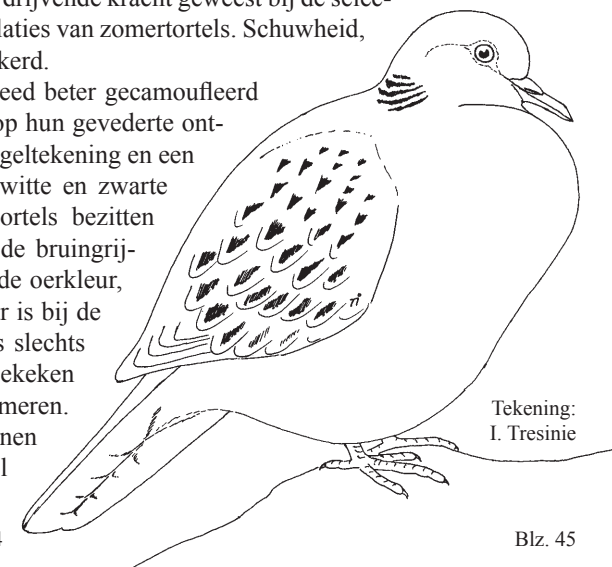
Jonge zomertortels

De grijszwarte jongen dragen ofwel gelig ofwel wit dons. Wellicht is dat een zeer vroeg maar goed geslachtelijk onderscheid. Zodra na een week de stoppels of anders gezegd de veerschachten verschijnen, moet men de duifjes ringen met ringmaat J3 (6 mm). De jongen blijven 3 weken op het nest, maar nog voor ze kunnen vliegen komen ze op de rand van de nestbak zitten. In de natuur zitten ze dan op een tak vlakbij het nest. Ze keren 's avonds ook nog terug in het nest, eveneens zelfs gedurende de dag. Het nest schijnt voor hen nog de veiligste plek. Een paar dagen later vliegen ze weg en lopen op de bodem of rusten op de roeststokken.

Ik bezit geen 'wilde' zomertortels, want allemaal zijn ze zelfs veel meer dan 3 generaties in beschermd milieu. De derde generatie bezit geen ouders meer die in het wild geleefd hebben en wordt daarom als de eerste gedomesticeerde generatie beschouwd. Daarover zijn alle ornithologen het eens. En toch zijn de jonge tortelduiven verschrikkelijk schuw. De jonge tortels zijn erg zenuwachtig, hun kop beweegt altijd in verschillende richtingen en bij het minste vliegen ze op, beter gezegd vluchten ze weg. Dat terwijl hun ouders gewoon onbeweeglijk blijven toekijken. Die hebben leren vertrouwen op hun schutkleur en zijn beter aan de verzorger gewoon.

Jonge tortels staan heel erg wantrouwig tegen al wat beweegt. Dat ziet men ook bij veldwaarnemingen. Zij verplaatsen zich altijd schuw en zenuwachtig. De alertheid die een snelle vlucht waarborgt, is ongetwijfeld de drijvende kracht geweest bij de selectie om te komen tot de huidige populaties van zomertortels. Schuwheid, alertheid zit dus in hun genen verankerd.

Toch zijn de jongen in hun jeugdkleed beter gecamoufleerd dan hun ouders. Die hebben glans op hun gevederte ontwikkeld, een duidelijke rug- en vleugeltekening en een opvallende halsvlek bestaande uit witte en zwarte evenwijdige streepjes. De jonge tortels bezitten slechts een heel vage tekening op de bruingrijze rugzijde, bijna aardebruin zoals de oerkleur, en de halsvlek die zo goed zichtbaar is bij de ouders, ziet men nauwelijks. Die is slechts in aanleg aanwezig. Van heel nabij bekeken ziet men wat wit en zwart doorschemeren. In het veld heb ik dat zelfs nooit kunnen waarnemen. In de volière kan je veel



dichter naderen en de flauwe aanzet van de halsvlek zien. Maar dan mag je geen bruske bewegingen maken, alle oogcontact vermijden en heel zachtjes spreken.

De jongen blijven schuw tot na de rui. Dan worden ze rustiger, vooral als ze in hun tweede levensjaar eens gebroed hebben.

Het in de hand nemen van tortels betekent altijd veel verlies van veren.

Nog enige waarnemingen en bedenkingen

Een paartje zomertortels loopt samen op de volièrebodem. Zij zorgt er steeds opnieuw voor dat ze voor hem komt te staan. Ik interpreteer dat als 'avances maken'. Zij begint ook steeds eerst de veren te poetsen en daarna haar man te knuffelen door hem boven de bek aan te raken. Dat moet aanzien worden als het begin van de hofmakerij met een actieve rol weggelegd voor het wijfje.

De jongen in het nest doen veel aan verenpoetsen, waarschijnlijk om zo het openplooien van de veren te bevorderen. Zij doen dat vanaf de tiende levensdag.

Op de zestiende dag na de geboorte verlaten de jongen gewoonlijk het nest. Zij gaan langs het nest op een stok zitten en keren ook weer terug in het nest. Zij ondernemen kleine verkenningstochten zoals de jonge wilde zomertortels in de natuur. Wegvliegen komt pas een dag of twee later.

De rode kleur schrikt hen af. Hetzelfde heb ik waargenomen bij tamme patrijzen. Het volstaat een rode T-shirt aan te trekken om te zien hoe de zomertortels en de patrijzen opschrikken. Misschien zijn er vele vogels in dat geval.

Terwijl ik bezig was met het ringen van de jongen, zag ik de duivin haar 'broken-wing-act' opvoeren. Zij simuleerde een gebroken vleugel of verlamingsverschijnselen door haar vleugelgefladder. Dat gebeurde vlakbij op de roeststok. Ik heb hetzelfde verschijnsel van verdediging van de jongen waargenomen bij de diamantduiven en de kieviten. Bij de diamantduiven waren het altijd de wijfjes die zo de belager trachtten om de tuin te leiden.

Deze tactiek van de gebroken vleugel kan wellicht nog meer waargenomen worden nu er heel wat kwekers en waarnemers van de zomertortels zijn bijgekomen. Misschien doen alleen de duivinnen dat, misschien voeren ze dat spelletje niet alleen op terwijl ze op de nabije tak zitten, maar eveneens van op de grond. Ze fladderen dan op de grond, doen alsof ze een vleugel gebroken hebben en trachten zo de aandacht van de belager te trekken en hem van het nest weg te lokken. Niet alle wijfjes van de zomertortels en de diamantduiven doen dat en ik heb nog geen diamantduif de 'broken-wing-act' zien opvoeren vanop een tak, altijd op de grond, en nog nooit een zomertortel dit spelletje zien opvoeren op de grond, wel op een tak.

De door mij gebruikte nestkasten zijn gemaakt volgens model III, zoals uitgetekend in het prachtige boek *Wilde Duiven van de Wereld* door Wilfried Lombary.

De maten: voorkant en bovenkant 7 cm, onderkant \pm 20 cm, breedte 15 cm.

Er wordt een weinig hooi of stro of best van al lange dennenaalden op de bodem van het nest gelegd en op de grond zodat ze wat kunnen bouwen.

Navraag bij verschillende kwekers van deze zomertortels, die in orde zijn, leverde het bewijs dat de kweek overal goed verloopt. In het begin van het seizoen (einde maart, begin april) zijn de doffers wel te driftig en jagen na enkele dagen broeden de duivin van het nest. Daarom verlegt men de eieren van de eerste nesten onder lachduiven.

Als de zomertortels de kans krijgen zelf een nest te bouwen in een groene heester, zijn ze waarschijnlijk veel rustiger en verloopt ook het bebroeden van de eerste legsels vlotter. Drie broedsels en meer per seizoen zijn normaal bij onze zomertortels in de volièr.

Het broedseizoen duurt tot half augustus. Dan wordt alles stil en rustig. De tortels vormen dan een 'klad duiven', zonder gekoer, zonder vechten.

Deze mooie zomertortel is dus terug in onze volièr en zal er nu niet meer uit verbannen worden, maar jaar na jaar beter gekend en meer bemind worden. ■